

Innovative development as an element of educational institution management

Sanobar TURAYEVA¹

Research institute for the study of problems and determination of perspectives of folk education named after A.Avloni

ARTICLE INFO

Article history:

Received December 2021

Received in revised form

15 December 2022

Accepted 20 January 2022

Available online

15 February 2022

Keywords:

innovative development,
gradation,
pedagogical gradation,
leader,
management,
control element.

ABSTRACT

In modern education, the teacher's ability to reflect innovations and use them effectively plays a key role in improving the quality of education. A leader is a manager who motivates his subordinates to learn innovations. It is thanks to this motivation that the teaching staff becomes more effective

2181-1415/© 2022 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol3-iss1/S-pp315-319>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Innovatsion rivojlanish – umumta'lim muassasasi boshqaruvi elementi sifatida

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

innovatsion rivojlanish,
gradatsiya,
pedagog gradatsiyasi,
rahbar,
boshqaruv,
boshqaruv elementi.

Zamonaviy ta'limda pedagogning yangiliklarni o'zida aks ettirib borishi, ulardan unumli foydalanishi ta'lim sifatini rivojlantirishda asosiy o'rinni egallaydi. Rahbar o'z qo'lostidagi xodimlariga innovatsiyalarni o'rganishga motivatsiya beruvchi boshqaruvchidir. Uning shu motivatorligi pedagogik jamoa samaradorligini ta'minlaydi.

¹doctoral candidate, Research institute for the study of problems and determination of perspectives of folk education named after A.Avloni, Tashkent, Uzbekistan

Инновационное развитие как элемент управления образовательным учреждением

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

инновационное развитие, градация, педагогическая градация, руководитель, менеджмент, элемент управления.

В современном образовании способность учителя отражать инновации и эффективно их использовать играет ключевую роль в повышении качества образования. Лидер – это менеджер, который мотивирует своих подчиненных учиться инновациям. Именно благодаря этой мотивации педагогический коллектив становится более эффективным.

KIRISH

Insoniyat paydo bo'lgandan boshlab, odamlar u yoki bu shakl va mazmunda farzandlar tarbiyasi bilan shug'ullangan. Qanday bo'lishidan qat'i nazar, tarbiya usullari muttasil rivojlanib boravergan. Ular davrlar o'tishi, hayot va turmushning murakkablashishi natijasida tobora chuqurroq va keng ma'no kasb eta borgan.

Inson, asosan, ikki yo'l bilan, bironing bevosita ta'siri, ya'ni o'rgatishi, donolar fikrlari, o'g'itlari va asarlarini o'qish orqali, shuningdek, inson o'zining fikrlashi odamlar xatti-harakatidan, qilgan va qilayotgan ishlaridan xulosalar chiqarish va eng asosiysi – tafakkuri vositasida tarbiyalanishi va ta'lim olishi mumkin [1. B. 53].

Abdulla Avloniy: *“Tarbiya bizlar uchun yo hayot – yo mamot, yo najot – yo halokat, yo saodat – yo falokat masalasidir”*, – degan edi. Bu fikr zamonlar o'tishi bilan ham zamonaviy ta'lim muassasalarida ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etish va uni boshqarishda alohida ahamiyat kasb etadi [1. B. 54]. Ma'rifatparvar yurtdoshimizning yuqoridagi fikrlari, ayniqsa, globallashuv asrida dolzarbligini yana bir bor ko'rsatdi. Kundan kunga yangilanib borayotgan zamon ta'limning ham yangilanib, zamonga mos bo'lishini talab etadi. Ta'limga yangi innovatsiyalarni olib kirish uning sifatliiligi kafolatlaydi.

Inson faoliyati bilan bog'liq biror soha yo'qki, innovatsiya kirib bormagan bo'lsa. Innovatsiya insoniyatning paydo bo'lishi bilan shakllanib, takomillashib, rivojlanib, sayqallanib bormoqda. Ta'lim jarayoni ham muntazam zamon bilan hamnafas rivojlanmoqda. Ta'limda innovatsion jarayonlarning paydo bo'lishi uni yangilashning yetakchi yo'nalishidir. Ta'lim jarayoni doim innovatsion rivojlanishda. Chunki zamonaviy texnika va axborot vositalarining rivojlanib borishi, o'z-o'zidan to'g'ridan to'g'ri ta'lim tizimiga ta'sir qilmay qolmaydi. Rivojlangan zamon bolasiga ta'lim berish, avvalo, uning ehtiyojlari asosida olib boriladi. Shunga ko'ra, innovatsion rivojlanish bugungi ta'limning eng dolzarb mavzularidan biri. Hozirgi 1-sinf o'quvchilari, ularning ta'lim olish imkoniyatlari, 1990-yildagi ta'lim tizimidan tubdan farq qiladi. XXI asr o'qituvchisi va o'quvchilarining ta'lim jarayonida ma'lumotlarni o'zlashtirish darajasi, o'tgan asrdagidan nisbatan ancha ilgari ketgan. Shu asosda ular oldiga qo'yilgan talablar ham o'zgarib bormoqda. Axborot asrida o'qituvchi shu o'zgarishlarga tayyor, uni o'ziga moslashtirib olishi kerak bo'ladi.

Siz bilan bizga sir emaski, ta'lim olishning eng yuksak darajasi bu – mustaqil ta'lim. Mustaqil bilim olish ko'nikmasi maktab davridan boshlab bosqichma-bosqich rivojlantirilib boriladi. Sekin-astalik bilan fan sohalari kengaygan sari unga bo'lgan qiziqish o'quvchida ortib boradi. Ammo o'qituvchi belgilangan vaqt ichida o'quvchiga qiziq

bo'lgan mavzudagi barcha ma'lumotlarni berishga ulgurmaydi va uni mustaqil bilim olishga o'rgatib boradi. Mustaqil bilim olish bilan birgalikda innovatsion rivojlanish o'quvchida ham, o'qituvchida ham kuzatiladi. O'qituvchi faoliyatidagi innovatsion rivojlanish ta'lim tizimini takomillashuviga bevosita ta'sir qiladi. Endilikda, "pedagogik innovatsiya", "innovatsion jarayon", "innovatsion harakat", "innovatsion rivojlanish" atamalari zamonaviy pedagogik nazariya va amaliyotidan mustahkam o'rin oldi. Ta'limda innovatsiyalar masalasiga katta e'tibor qaratilmoqda [1. B. 105]. Ta'lim jarayoni bugungi kunda innovatsiyaga oid boy nazariy manbalar va amaliy tajriba to'plangan. Biroq innovatsion jarayonni amalga oshirishda jiddiy to'siqlar mavjud, tadqiqotchilar tomonidan innovatsiyaga oid turli yo'nalishlarda izlanishlar olib borilgan bo'lsa-da, ishlar faqat oraliq natijalarga asoslanganligi, innovatsiyani joriy etishning yakuniy xulosalari to'liq talqin qilinmaganligi bilan bog'liq.

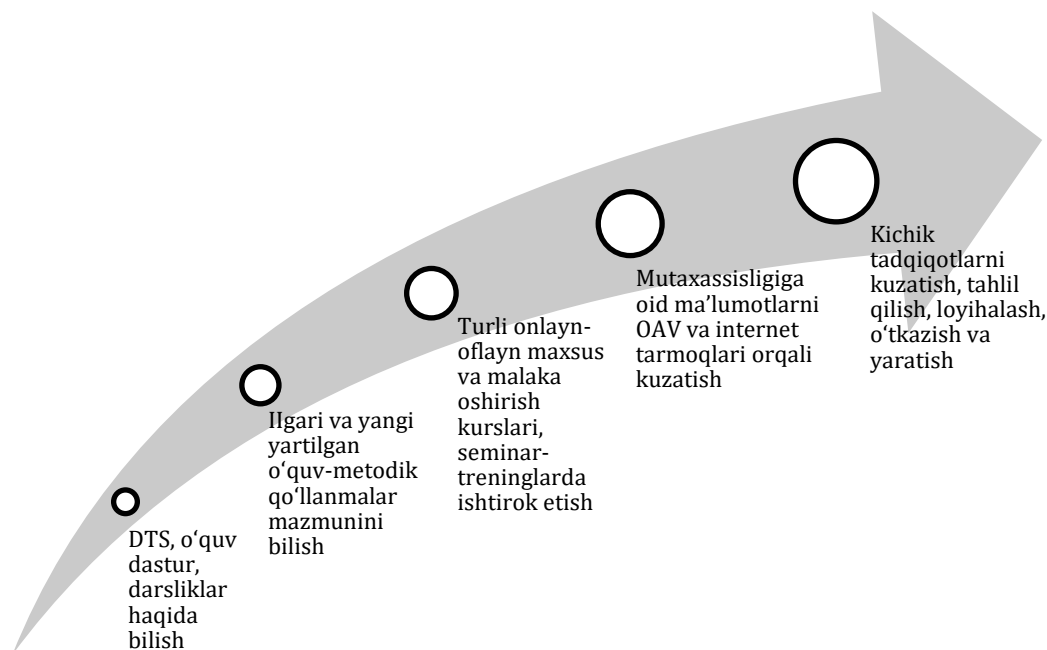
XXI asr – axborot asri bo'lganligi uchun ham biz o'zimiz uchun kerakli axborotni topib, uni o'z o'rnida qo'llashga o'rganishimiz, muntazam yangiliklardan xabardor bo'lishimiz lozim. Ta'lim tizimiga innovatsion jarayonlarni tatbiq etish juda ko'p vaqtni talab etadi. Yangi fandagi yangilikni kiritish uchun o'quv dasturi ishlab chiqish, uni tajriba-sinovdan o'tkazish, shu dasturga mos darsliklar loyihasini yaratish, darsliklarni tajriba-sinovdan o'tkazish va hokazo. Bu kabi rasmiyatchiliklar innovatsiyani ta'lim tizimiga olib kirishda ancha vaqtni talab etadi. Bu o'rtada esa rivojlangan zamon tomonidan yana va yana yangidan yangi innovatsiyalar ishlab chiqilaveradi. To'g'ri, biz innovatsiyalar bilan doim barobar yurolmasligimiz mumkin. Ammo endi undan orqa qolib ketishga ham haqqimiz yo'q, ayniqsa, ta'lim tizimida. Aynan shu jarayonda ta'lim tizimida ham shiddat bilan innovatsion yondashuvlar, texnologiyalar joriy qilinishi o'qituvchidan innovatsion rivojlanishni talab etadi.

Zamonaviy ta'lim-tabiya jarayonini tashkil etishda pedagogning o'z-o'zini innovatsion rivojlantirishi ta'limning sifatli bo'lishini ta'minlaydi. Innovatsion rivojlanish qandaydir alohida o'qishni anglatmaydi, u har bir pedagogda o'z shaxsiyligini shakllantirishni, o'zini o'zi rivojlantirishni nazarda tutadi. Pedagog-o'qituvchi o'z bilimini muntazam yangilab, boyitib borishi, ta'lim sifati samaradorligining oshishiga ham ta'sir etadi. Innovatsion rivojlanish xuddi garadatsiyaga o'xshaydi. Pedagog gradatsiyasi (*lot. gradation – asta-sekin yuksalish, gradus – pog'ona, daraja*) uni o'rab turgan atrofga bog'liq bo'lmay, balki uning ichki intilish, xohish-istagi asosida yuzaga chiqadi. Shu ichki intilish innovatsion rivojlanishga turtki bo'ladi. Bora-bora pedagogda innovatsion faoliyat takomillashib boradi. Yangi faoliyatni amalga oshirishning ayrim subyektiv va obyektiv tomonlarini kuzatish mumkin: rahbariyat tomonidan imkoniyat yaratilishi; innovatorni rag'batlantirilishi, innovatikaning maktab, tuman miqyosida ommalashtirilishi; ta'lim sifatini oshirishishiga xizmat qilishi va hokazolar.

Yangilikni kiritish yuqoridagi omillarga bevosita bog'liq. Yangilik yaratish uchun ham, avvalo, yangicha fikrlay olish lozim. Chunki kun sayin yangilanib borayotgan zamonda yangicha fikrlash va tafakkur qilish orqali muammolarni bartaraf etish oson bo'ladi. Innovatsion rivojlanish bir zumda amalga oshmaydi, buning uchun pedagog muntazam bosqichma-bosqich o'z sohasiga oid bilimlarni o'zlashtirib, yangilab turishi zarur. To'g'ri, fan sohasida tubdan yangilik kiritilmasligi mumkin, masalan, matematikada yangi formulaning kiritilishi, kimyodan yangi elementning yaratilishi, astronomiyadan yangi sayyoraning isloh qilinishi, biologiyadan yangi hayvon turining paydo bo'lishi kabi yangiliklar kamdan-kam hollarda uchraydi. Ammo shu fanlar ingetratsiyasi, o'qitish usul

va vositalari, metodlari, texnologiyalari, yangi DTS, o'quv dasturi, darslik, metodik qo'llanmalarning turli xil ko'rinishlari ishlab chiqarilmoqda. Yangilikka intiluvchi o'qituvchi mutaxassisligiga oid yuqoridagilarni har biri haqida aniq tasavvurga ega bo'lishi asosida bilimini doim yangilab turishi kerak. Shu orqali innovatsion rivojlanish unda shakllanib boraveradi. Uni quyidagicha ifodalash mumkin.

Pedagogning innovatsion rivojlanish gradatsiyasi

Yuqorida taklif etilgan bosqichlarni boshqa metodik adabiyotlar va maqolalarda ham uchratish mumkin. Bu pog'onalar sonini ko'paytirgan sari sifat o'zgarib qolmaydi, ammo yuqorida sanab o'tilgan jihatlar mavjud bo'lmagan pedagogda hech qanday innovatsion rivojlanish bo'lmaydi. Yangilik kirituvchi pedagog faoliyati o'quvchilarining ehtiyoji, qiziqishi, shaxsiy xususiyatlariga asoslanishi lozim. O'quvchida darsda zerikish holatlari kuzatilmaslgi uchun ularni bosim bilan emas, mehr bilan boshqarishga to'g'ri keladi. Yaratuvchi pedagog o'ziga ishongan yaratuvchi o'quvchini tarbiyalaydi. Yangicha fikrlaydigan pedagog o'z jamoasiga ham ijobiy taassurot uyg'otadi. Bu orqali jamoa a'zolari o'rtasida sog'lom muhit va raqobat paydo bo'ladi. Dars berishga bo'lgan ishtiyoqi ortadi, dars sifati oshadi, o'quvchilarda hayotiy ko'nikmalar dars jarayonida shakllantiriladi.

Innovatsion jarayonni boshqarish

Jamoda innovatsion faoliyatni rivojlantirishda uni tashkil etish jarayonini oldindan modellashtirish asosida yuqori samaradorlikka erish mumkin. Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida innovatsion jarayonlarni boshqarish modeli muassasada ta'sir ko'rsatuvchi, funksional vazifalari aniq belgilangan mutaxassislar, boshqaruv subyekti strukturasi belgilaydi.

Innovatsion jarayonni tashkil etishda, eng avvalo, ta'lim muassasasidagi mavjud muammolarni o'rganish, tahlil qilish, muammoni bartaraf qilishda bajarilish zarur

bo'lgan vazifalarni belgilash, maqsadni aniqlash, muassasa imkoniyati va ehtiyojidan kelib chiqib mazmun va mohiyati, bajarilish samaradorligi inobatga olinadi.

Pedagogik jamoa a'zolarini innovatsion jarayonga jalb etish alohida bir jamoa a'zosining faoliyatiga yoki butun jamoa faoliyatiga bog'liq bo'lishi mumkin. Umumta'lim muassasalarida innovatsion jarayonlarni samarali boshqarish uchun quyidagi talablar qo'yiladi:

- ta'lim tizimi boshqaruvini innovatsiya bilan integratsiyalash;
- ta'limning zamonaviy xalqaro dasturlar bilan bog'liqligini ta'minlash;
- boshqaruv subyekti va obyektining innovatsion faoliyat modellariga ega bo'lishi.

Boshqaruv faoliyati, asosan, innovatsion jarayonlar natijasida rivojlanadi. Innovatsion boshqaruv ta'lim muassasasi uchun dasturlarda belgilangan talablarning samarali bajarilishini ta'minlovchi yangiliklarni kengaytirish, rivojlantirish, qo'llab-quvvatlash, takomillashtirish, muvofiqlashtirish va rag'batlantirish imkoniyatini yaratuvchi, yangiliklar bilan boyatilgan mukammal boshqaruv stukturasidir [1. B. 112].

Innovatsion jarayonni boshqara turib, jamoaning rivojlanishini boshqarish mumkin. Pedagogik jamoaning kiritilgan yangilikka bo'lgan munosabati kasbiy rivojlanishning qaysi pog'onasida (gradatsiyasi) turishiga bog'liq [3. B. 396].

XULOSA

Umumiy holda ta'lim muassasalari boshqaruvida innovatsion faoliyatni ta'minlashning nazariy tahlili uning obyektivligini, yosh avlodga ta'lim-tarbiya berishda uzluksiz ta'limni tashkil etish va rivojlantirish tamoyillari asosida, zamonaviy talablarga mos yangi vazifalarni bajarish, o'quvchilarning ehtiyoji, qobiliyati va imkoniyatlariga muvofiq ravishda, ta'limga tabaqalashtirilgan yondashuv, ta'lim jarayoniga zamonaviy o'qitish usullari va axborot texnologiyalarini joriy etish zaruriyatini isbotlaydi.

Innovatsiyaga tayyor turgan jamoani boshqarish, yangi-yangi innovatsiyalarni joriy qilish ham rahbarga hech qanday qiyinchilik tug'dirmaydi. Jamoa qanchalik rivojlangan bo'lsa, boshqaruvni shunchalik markazlashtirish mumkin. Jamoa innovatsiya kiritishga tayyor bo'lsa-yu, boshqaruv sifati past bo'lsa, har qanday yangilik samarasiz bo'ladi. Yangilikni yaratish va joriy qilish uchun har ikkala tomon ham jarayonga tayyor turishi lozim. Shunda innovatsion rivojlanish – innovatsion boshqaruvning asosiy elementi sifatida xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Jo'rayev R.X., Turg'unov S.T. Ta'limda menejment. T.: Voris, 2006.
2. Qurbonov Sh., Seytxalilov E. Ta'lim sifatini boshqarish. T.: Turon-Iqbol, 2006.
3. Поташкин М.М. Управление современной школой. Москва. 1995.
4. Po'latov Sh. Ta'lim menejmenti yoxud ta'lim muassasasini ilmiy-metodik boshqarish strategiyasi. T.: Yosh kuch. 2019.
5. Qosimov M. Maktabni boshqarishning nazariy va pedagogik asoslari. T.: O'qituvchi, 1995.